

УДК 37.08-376.37-373.2-502/504
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-35>

Галина ЛУКАЧОВИЧ,
orcid.org/0000-0001-7960-2319
аспірантка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) halynalukachovych@gmail.com

ЕКОЛОГІЧНА ОБІЗНАНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Опанування природничо-екологічної лексики є необхідною умовою становлення екологічної грамотності дошкільників. Семантична складність цієї лексики включно з термінами та чисельними поняттями, робить її важкою для засвоєння дітьми з загальним недорозвиненням мовлення, яким властиві порушення у засвоєнні та використанні лексико-семантичної структури мови. Формування природничо-екологічної лексики у старших дошкільників зазначеної нозології потребує як методичної грамотності фахівців щодо корекційно-розвиткових прийомів, так і належного рівня їх природничо-екологічної освіченості, яка стане передумовою формування природничо-екологічної лексики у вихованців.

Метою дослідження було визначення рівнів екологічної обізнаності спеціалістів дошкільних закладів, які працюють зі старшими дошкільниками з загальним недорозвиненням мовлення. Для реалізації мети використано Тест екологічної обізнаності (К. Aletari), що складається з 19 питань екологічного змісту для виявлення рівня сформованості екологічних знань респондентів; виділено три рівні (низький, середній, високий) сформованості екологічної обізнаності спеціалістів закладів дошкільної освіти та розроблено критерії для їх визначення. У дослідженні взяли участь 46 спеціалістів, які працюють з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення (вихователі, вчителі-логопеди, психологи, музичні і фізичні керівники). За результатами дослідження виявлено нерівномірний рівень екологічної обізнаності в експериментальній вибірці: 50% респондентів з високим рівнем, 30% – з середнім 20% – з низьким. Спостережено в цілому достатні знання спеціалістів з більшості екологічних проблем, а саме: причини і наслідки виснаження Озону, вплив радіації на здоров'я, класифікація відходів; причини забруднення води і зникнення видів.

Виявлено недостатню обізнаність з окремими питаннями екології та захисту довкілля, зокрема про класифікацію джерел енергії, небезпечні гази, характеристики і поводження з твердими побутовими відходами. Вважаємо, що спеціалісти з високим рівнем екологічної обізнаності більш здатні до передачі відповідних знань вихованцям та володіють готовністю до ефективного формування природничо-екологічної лексики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення; спеціалісти зі середнім та низьким рівнями – потребують додаткової роз'яснювально-просвітницької роботи, що дасть змогу підвищити їхню екологічну грамотність і, тим самим, актуалізувати спеціальну лексику природничо-екологічного змісту задля її подальшого використання у навчально-корекційній роботі з дошкільниками з загальним недорозвиненням мовлення

Ключові слова: екологічні знання, рівень, спеціалісти, дошкільники, загальне недорозвинення мовлення, природничо-екологічна лексика.

Halyna LUKACHOVYCH,
orcid.org/0000-0001-7960-2319
Graduate student at the Department of Special and Inclusive Education
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
(Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine) halynalukachovych@gmail.com

ECOLOGICAL AWARENESS OF SPECIALISTS AS A PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF NATURAL AND ECOLOGICAL VOCABULARY IN OLDER PRESCHOOLERS WITH GENERAL UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH

Mastering the natural and ecological vocabulary is a necessary condition for the development of environmental literacy of preschoolers. The semantic complexity of this vocabulary, including terms and numerical concepts, makes it difficult for children with general underdevelopment of speech, who are characterized by disorders in learning and using the lexical-semantic structure of the language, to learn it. The formation of natural and ecological vocabulary in older preschoolers of the specified nosology requires both the methodical literacy of specialists regarding corrective

and developmental techniques, and the appropriate level of their natural and ecological education, which will become a prerequisite for the formation of natural and ecological vocabulary in pupils.

The purpose of the study was to determine the levels of environmental awareness of preschool specialists who work with older preschoolers with general underdevelopment of speech. To achieve the goal, the authors used the Environmental Awareness Test (K. Alemari), consisting of 19 questions of environmental content to identify the level of respondents' ecological knowledge; researchers identified three levels (low, medium, high) of the formation of environmental awareness of preschool education specialists and developed criteria for their determination. 46 specialists who work with older preschoolers with general underdevelopment of speech (educators, speech therapists, psychologists, musical and physical director) took part in the study. According to the results of the study, the authors found an uneven level of environmental awareness in the experimental sample: 50% of respondents with a high level, 30% with an average level, 20% with a low level. Researchers observe that specialists generally have sufficient knowledge of most environmental problems, namely: the causes and consequences of ozone depletion, the impact of radiation on health, waste classification; causes of water pollution and extinction of species.

The authors revealed insufficient awareness of certain issues of ecology and environmental protection, in particular about the classification of energy sources, dangerous gases, characteristics and handling of solid household waste. Researchers believe that specialists with a high level of environmental awareness are more capable of imparting relevant knowledge to pupils and are ready to effectively form natural and ecological vocabulary in children with general underdevelopment of speech; specialists with medium and low levels – need additional explanatory and educational work, which will make it possible to increase their environmental literacy and, thereby, update the special vocabulary of natural and ecological content for its further use in educational and corrective work with preschoolers with general underdevelopment of speech.

Key words: environmental knowledge, level, specialists, preschoolers, general underdevelopment of speech, natural and ecological vocabulary.

Постановка проблеми. Сучасна кризова екологічна ситуація в світі і в Україні зокрема, вимагає зміни споживацького ставлення до природи та диктує потребу формування екологічно компетентної особистості. Усвідомлення цієї потреби знайшло відображення в ідеї освіти для сталого (збалансованого та гармонійного) розвитку. Окремі аспекти формування екологічної компетентності населення визначені у міжнародних документах, ратифікованих Україною (міжнародний звіт «Ріо+5», «Ріо+20», «Керівництво з підготовки національних доповідей про виконання країнами «Порядку денного на 21 сторіччя» та ін.); концепціях екологічної освіти (2001) та національно-патріотичного виховання (2019); Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001; 2024); Базовому компоненті дошкільної освіти (2021); програмах («Українське дошкільля» (2017), «Я у світі» (2019), «Освіта і піклування» 2021 та ін.) та методичних рекомендаціях для ЗДО (Н. Лисенко «Практична екологія для дітей» 1999; З. Плохій «Виховання екологічної культури дошкільників» 2002; О. Сімон, М. Пасяда, І. Корф «Ми всі природи рідної частинки» 2009, Беленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.В «Дошкільнятам про світ природи» 2013; Гавриш Н., Саприкіна О., Пометун О. «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів» 2014; Н. Джура та ін. «Формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для організації роботи з екологічного виховання в закладах

дошкільної освіти» 2022 та ін.) та інших документах (щорічні листи, накази МОН).

Загальновідомо, що базові якості особистості формуються в дошкільному віці, однією з яких є екологічно-доцільна поведінка. Її формування ґрунтується, з одного боку, на сприйнятті і наслідуванні відповідної поведінки дорослих, а з іншого – залежить від здатності дитини сприймати і розуміти пояснення необхідності такої поведінки. Відповідно, постає проблема засвоєння лексики природничо-екологічного змісту та проникнення у її семантику

Зважаючи на зазначене, актуалізується високий рівень екологічної обізнаності спеціалістів дошкільних закладів у контексті виховної та корекційно-розвиткової роботи з дошкільниками з загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ), яким притаманні труднощі у засвоєнні й використанні лексики та особливості перебігу пізнавальних процесів (праці Л. Андрусишиної, І. Брушневської, І. Марченко, О. Мілевської, Ю. Рібцун, О. Ревуцької, Н. Січкачук, Є. Собонович, В. Тарасун, О. Ткач, Л. Трофименко та ін.). Зокрема, порушення формування лексики в дітей з ЗНМ проявляються в обмеженості словникового запасу, різкій розбіжності обсягу активного й пасивного словника, численних вербальних парафазіях, недостатньому засвоєнні змістовної структури слова (лексичної семантики), звуження смислової структури слова та семантичних полів слів (Ткач, 2019; 24), несформованості різних типів його значень, що призводить до помилок і неточності вживання слів (Мілевська, Холод, 2013; 56).

Аналіз досліджень. Екологічна освіта та виховання має на меті сформувати екологічно грамотну особистість, яка володіє екологічними знаннями, вміннями, навичками, стилем мислення, досвідом, ціннісними орієнтаціями, яка відбиває усвідомлене розуміння безальтернативності біосферосумісності людини та особистої причетності до екологічних проблем, втілюється у професійній і побутовій діяльності та здатності активно й ефективно діяти у проблемних ситуаціях, виявляється у персональній відповідальності за стан навколишнього середовища, якість життя, тобто екологічною компетентністю (Маленко, Поздній, Кабак, 2023; 133).

Вивченням екологічної обізнаності населення з позиції підготовки конкретних спеціалістів в структурі екологічної та еколого-педагогічної компетентності особистості займалися Т. Бабюк, Н. Лисенко, Я. Логвінова, Л. Лук'янова, Я. Маленко, Н. Олійник, Н. Пустовіт, Л. Руденко, І. Сяська, Л. Титаренко та ін.

С. Іванчук (2021) досліджувала готовність майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки у дітей дошкільного віку та зазначала, що вона є одним з як результатів їх фахової підготовки; Н. Лисенко (1996) – формування еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закладу в системі вищої педагогічної освіти України; Н. Миськова (2018) – підготовку майбутніх вихователів до формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Зарубіжні вчені (К. Karatekin, В. Aksoy) розглядали екологічну грамотність як активні зусилля особи щодо навколишнього середовища та екологічних проблем, відповідне ставлення до навколишнього середовища та екологічних проблем, уміння та мотивація працювати над вирішенням екологічних проблем, намагаючись забезпечити якість життя та екологічну рівновагу. Дослідники визначили екологічну грамотність у майбутніх вчителів (Goldman, Yavetz, Pe'er, 2006; 3), вихователів (Ö. Erbasan, M. Erkol, 2019; 311), студентів (К. Alemari, G. Teksoz, E. Sahin, С. Tekkaya-Oztekin) та виокремили в її структурі чотири компоненти (знання, навички, афективна сфера (ставлення) та поведінка) і три рівні (номінальний, функціональний та операційний) (К. Karatekin, В. Aksoy). Для вивчення екологічної обізнаності дослідники використовують стандартизовані та адаптовані опитування, шкали, тести, які оцінюють певні екологічні знання.

Мета статті: визначити рівень екологічної обізнаності спеціалістів, які працюють з дошкільни-

ками з загальним недорозвиненням мовлення як передумову формування у дітей природничо-екологічної лексики.

Виклад основного матеріалу. Засвоєння дошкільниками природничо-екологічної лексики – важлива умова набуття ними природничо-екологічної компетентності. Без спеціального навчання діти з ЗНМ не оволодівають зазначеною лексикою, що негативно позначиться на когнітивній складовій зазначеної компетентності. Логічно, що спеціалісти, які працюють з цими дітьми, повинні відзначатися високою екологічною культурою, що передбачає володіння природничо-екологічним словником та потребує глибоких знань в сфері природи, екології та сталого розвитку, вимагає гуманного ставлення до навколишнього середовища та виявляється у природодоцільній поведінці.

Визначення рівня екологічної обізнаності спеціалістів, які працюють з дітьми з ЗНМ, проходило за допомогою адаптованого Тесту екологічної обізнаності (Environmental information test (К. Alemari, 2016; 99) (у перекладі з англ., зі збереженням змісту та адаптацією системи оцінювання). Тест містить 19 питань про екологічні проблеми; правильна відповідь оцінювалася як 1 бал, неправильна – 0 балів. Тест спрямований на виявлення рівня сформованості екологічних знань щодо *класифікації небезпечних відходів, поводження з сміттям, сміттєзвалищ, часу розпаду відходів, сортування сміття, переробки відходів; обізнаності щодо Озону, Радону, шуму і його характеристик, забруднення довкілля, радіації, ядерної енергетики; споживання ресурсів, підземних вод, водних ресурсів, вимирання видів, зникнення видів та виснаження ресурсів; відновлювальних джерел енергії, аварії на ЧАЕС.*

Максимальна кількість балів за тест – 19. За критерієм кількісного оцінювання визначено такі рівні екологічної обізнаності спеціалістів: високий рівень – 15–19 балів, середній – 11–14 балів, низький – 0–10 балів.

Низький рівень (0–10 б.) характеризується несформованими чи помилковими знаннями у сфері екологічних проблем: труднощами при класифікації та визначенні небезпечності відходів, поверхневими знаннями щодо поводження з ними і несформованим розумінням способів зменшення кількості сміття; необізнаністю щодо причин і наслідків виснаження Озону, джерел і характеристик шуму, переваг і загроз ядерної енергетики, джерел радіації та її впливу на здоров'я, класифікації видів енергії, причин забруднення води і зникнення видів.

Середній рівень (11–14 б.) характеризується сформованими знаннями у сфері екологічних проблем, але з деякими неточностями. Респонденти правильно класифікують та визначають небезпечність відходів, але не знають час розпаду сміття і мають труднощі з розумінням способів зменшення його кількості; орієнтуються щодо причин, але не визначають наслідків виснаження Озону, вірно визначають джерела і характеристики шуму, знають загрози ядерної енергетики, але не обізнані в перевагах; знають про вплив радіації на здоров'я, але їм невідомі природні джерела радіації, не вірно класифікують види енергії; мають труднощі з визначенням причин забруднення води і зникнення видів.

Високий рівень (15–19 б.) характеризується сформованими знаннями в сфері екологічних проблем. Респонденти вірно класифікують та визначають небезпечність відходів, обізнані про поводження з ними і знають способи зменшення кількості сміття; орієнтуються в причинах і наслідках виснаження Озону, джерелах і характеристиках шуму, знають переваги та загрози ядерної енергетики, про джерела радіації та її вплив на здоров'я, правильно класифікують види енергії; обізнані в причинах забруднення води і зникнення видів.

У дослідженні взяли участь 46 фахівців, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку з ЗНМ (з них: 20 вихователів (44%), 15 вчителів-логопедів (33%), 5 психологів (11%), по 3 музичних і фізичних керівників (по 6%). Дослідження проводилося на базах закладів

Львівської, Івано-Франківської, Житомирської областей.

За результатами тесту на визначення рівня екологічної обізнаності було виявлено 50% респондентів з *високим*, 30% респондентів – з *середнім* і 20% респондентів з *низьким* рівнями екологічної обізнаності (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні екологічної обізнаності у спеціалістів

Рівень	Оцінка, бали	Кількість респондентів, у %
низький	0-10	20
середній	11-14	30
високий	15-19	50

Мінімальна кількість балів, яку набрали респонденти за Тест екологічної обізнаності становить 8 балів, максимальна – 16; середня – 13 (рис. 1).

Аналіз відповідей на запитання до тесту показав, що поряд з достатніми в цілому знаннями щодо екологічних проблем частина респондентів демонструють низьку обізнаність з питань екології та захисту довкілля.

Зокрема, 2,17% (рис. 2) респондентів (з низьким рівнем) вказали, що батарейка не входить до класу небезпечних відходів (правильна відповідь – зіпсована їжа):

– 4,35% респондентів (з низьким рівнем) невірно вважають, що *Озон* у верхніх шарах атмосфери захищає від *вуглекислого газу* (правильна відповідь – *від ультрафіолетових променів*);

Рис. 1. Розподіл результатів за Тестом екологічної обізнаності, у балах

– 15,22% респондентів (з низьким та середнім рівнями) не вбачають екологічної проблеми у дії хлорфторвуглецевих газів, не усвідомлюють того, що вони виснажують озоновий шар атмосфери та хибно зазначають, що ці гази викликають утворення кислотних дощів;

– знання про походження будівельного шуму (від промислових транспортних засобів і машин) виявили більшість досліджуваних спеціалістів (93,48% осіб); решта респондентів з низьким та середніми рівнями (6,52% осіб) помилялися у відповідях, вказували на пральні машини і на шум від сантехніки, що, як відомо, відноситься до побутових шумів;

– про те, що саме потічки є найбільш чутливим до забруднення серед інших водойм, знали 63,04% респондентів; інші учасники тестування (36,96% осіб) вказали неправильні варіанти – річки, струмки та озера;

– 4,35% респондентів (з низьким рівнем) помилково визначили Герц одиницею вимірювання шуму, проте більшість опитаних (95,65%) вказали правильну відповідь (Децибел);

– правильно обрати твердження, яке не відповідає дійсності щодо населення світу, змогли 73,91% респондентів; вони обрали такий варіант: «більшість населення світу проживає в розвинених країнах». Інші досліджувані (26,09%) помилилися у визначенні невідповідності, обравши твердження «збільшення населення призводить

до зникнення багатьох видів рослин і тварин» (13,05% респондентів з низьким, 6,52% з середнім і 2,18% високим рівнями екологічної обізнаності); «найбільший приріст населення спостерігається в країнах, що розвиваються, наприклад у Південній Америці, Африці» і «Україна має низькі темпи зростання населення» (по 2,17% респондентів з низьким та високим рівнями екологічної обізнаності);

– 21,74% респондентів дали неправильні відповіді на запитання про чинники забруднення підземних вод: 2,18% респондентів (з низьким рівнем) вважають, що «органічне землеробство» забруднює підземні води; 6,52% респондентів з низьким і 2,17% з середнім рівнем екологічної обізнаності – «очисні споруди»; 4,35% респондентів з низьким і 6,52% з середнім рівнями екологічної обізнаності – «водосховища муніципалітетів». Позитивним є те, що значна кількість респондентів (78,26% осіб) усвідомлюють шкоду для підземних вод від використання сільськогосподарських добрив;

– питання про причину швидкості вимирання живих видів в сучасному світі виявилось, на нашу думку, складним для респондентів, оскільки усі запропоновані відповіді могли видаватися ймовірними; аналізуючи результати, ми виявили, що більше половини респондентів (63,04%) обрали правильний варіант відповіді – знищення людиною середовища існування живих видів; решта

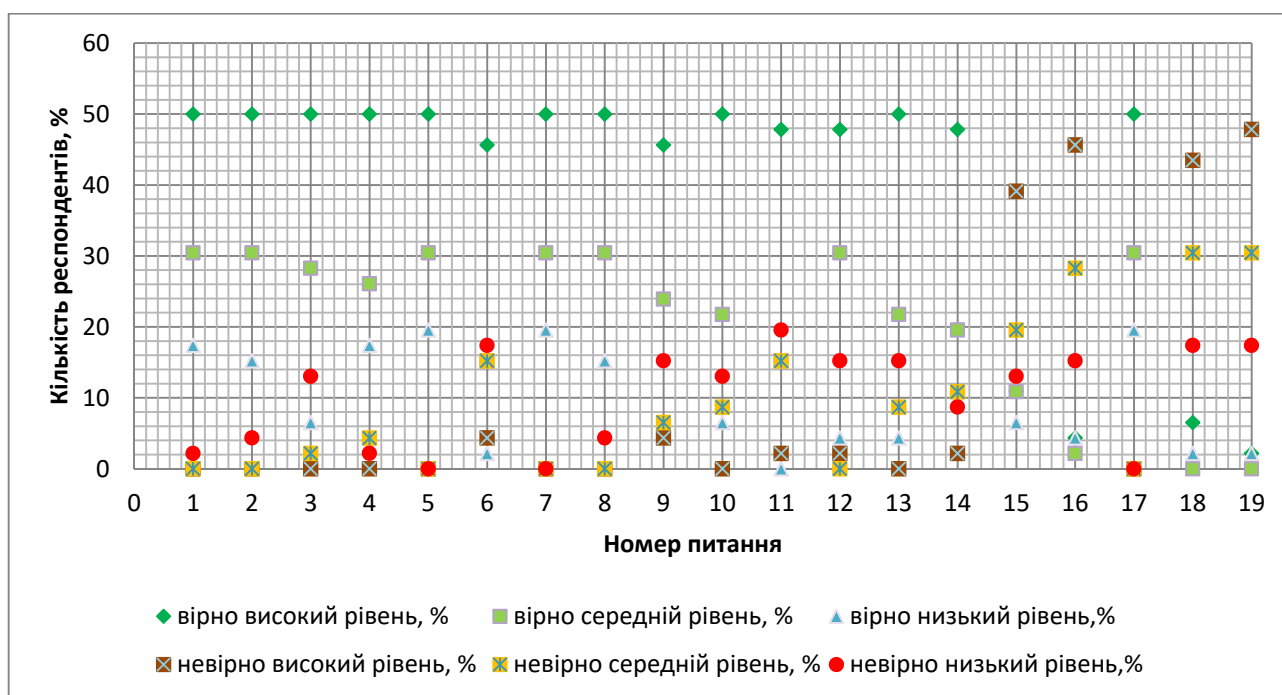

Рис. 2. Розподіл вірних і невірних відповідей респондентів

36,96% осіб обрали інші, неправильні варіанти: «зміни атмосфери Землі внаслідок діяльності людини» (10,88% респондентів з низьким, 13,04% з середнім і 2,17% високим рівнями екологічної обізнаності), «незаконне полювання на тварин і збирання видів рослин» (8,7% респондентів з низьким і 2,17% з середнім рівнями екологічної обізнаності);

– більшість опитаних спеціалістів (82,61%) виявили обізнаність щодо утилізації твердих відходів в нашій країні, обрали правильну відповідь – «переміщення відходів до сміттєзвалищ»; менша кількість респондентів (17,39%) не виявили такої обізнаності та обрали помилкові відповіді: «переробка» і «спалювання і обмеженому просторі» (10,87% і 2,17% з низьким рівнем екологічної обізнаності), «переміщення відходів суднами та вивантаження їх у море» (по 2,17% з низьким і високим рівнями);

– більшість респондентів (76,09%) вірно обрали найважливішу перевагу використання ядерної енергії в електростанціях – «мінімальне забруднення атмосфери»; 23,91% спеціалістів обрали неправильні відповіді, адже вважали перевагою ядерної енергії те, що: «зберігання продуктів розпаду є тепер набагато легшим і безпечним» (2,18% респондентів з низьким та 8,69% респондентів з середнім рівнем екологічної обізнаності); 4,35% з низьким рівнем вважають, що «будівництво атомних електростанцій дуже дороге» та «повна безпека»;

– переважна більшість респондентів (78,26%) адекватно визначили основну причину зникнення придатних для використання вод – «несвідоме використання води»; решта 21,74% опитаних обрали неправильні відповіді, з них: 2,17% спеціалістів з низьким і 10,86% спеціалістів з середнім рівнями екологічної обізнаності вважають такою причиною те, що «вода забруднена бактеріями»; 4,35% спеціалістів з низьким рівнем пов'язують зникнення придатних для використання вод з «неконтрольованими дренажними роботами»;

– складним для респондентів виявилось питання про відновлювані джерела енергії, оскільки лише 28,26% відповіли вірно – це «біомаса»; 63,04% респондентів взагалі не визначили таких джерел серед поданих варіантів, обравши варіант «немає відповіді»; окремі респонденти (2,17% з високим і 4,35% з низьким рівнями екологічної обізнаності) вважають, що до відновлюваних джерел енергії відноситься «природний газ» та 2,18% респондентів з низьким рівнем – що «нафта» також відновлюється;

– за результатами тестування ми визначили, що більшість респондентів (89,13%) не знають, що «радон є безбарвним газом без запаху, який зустрічається природно (в ґрунті, гірських породах і воді) і може призводити до різних проблем зі здоров'ям»; натомість, ці респонденти вказали, що, на їхню думку, таким газом є «хлорфторвуглець» (неправильна відповідь). Зазначимо, що хлорфторвуглець є штучною хімічною сполукою для промислових і побутових холодильників, кондиціонерів та аерозольних балонів. З числа респондентів, які обрали невірну відповідь «хлорфторвуглець», були спеціалісти, віднесені нами до високого рівня екологічної обізнаності (45,65%), до середнього рівня (21,74%) і до низького (13,05%). Ще частина респондентів обрали варіант «етан» (4,35% осіб з середнім і 2,17% осіб з низьким рівнем екологічної обізнаності), а також варіант «криптон» (2,17% осіб з середнім рівнем екологічної обізнаності);

– важливим, на нашу думку, було питання про довгострокову перспективу проблеми зменшення твердих побутових відходів; найефективнішим способом розв'язання цієї проблеми в довгостроковій перспективі є «зменшення кількості витрачених матеріалів» і цей варіант відповіді обрали лише 8,7% респондентів. Більшість учасників тестування (91,3%) обрали інші відповіді, які, з одного боку, також є варіантами, що сприяють зменшенню сміття, а з іншого – це короткострокові способи зменшення відходів. Так, 39,13% спеціалістів з високим рівнем екологічної обізнаності і 15,21% з середнім рівнем позначили такий варіант: «замість того, щоб викидати матеріали, використовувати їх для інших цілей»; 4,35% респондентів з високим рівнем, 15,22% з середнім і 17,4% з низьким рівнями екологічної обізнаності обрали такий варіант: «забезпечити переробку для повторного використання матеріалів». На нашу думку, обрання короткострокових способів зменшення відходів пов'язане з недостатнім усвідомленням значимості довгострокової перспективи;

– на питання про матеріал, який має найдовший час розпаду в природі, вірно відповіли лише 4,25% респондентів – це «скло». Додамо, що саме скло майже не розкладається і може залишатися в навколишньому середовищі практично нескінченно, хоча деякі оцінки свідчать про те, що склу може знадобитися понад мільйон років для повного розпаду. 82,62% респондентів вважають, що «пластмаса» має найдовший час розпаду в природі (з них 47,83% осіб з високим, 26,09% осіб з середнім і 8,70% осіб з низьким рівнями екологічної обізнаності). По 2,17% респондентів з середнім і низьким рівнями

екологічної обізнаності вважають, що «алюміній» має найдовший час розпаду; 2,17% з середнім і 6,53% з низьким рівнями екологічної обізнаності обрали варіант «сталь». Зазначимо, що пластмаса є дуже шкідливою під час розкладання у природі, яке триває до 450 років; сталь може розкладатися протягом 50 років; алюміній розкладається приблизно за 200 (за даними ГО «Нуль відходів Львів», компанії Комплексні послуги поводження з відходами в Україні);

– серед запитань, на які правильно відповіли 100% опитаних спеціалістів, були запитання про «клітини, які є найбільш чутливими до радіації» – це *лімфатичні вузли і клітини селезінки в крові*; про найбільшу аварію на атомній електростанції 1986 року – це «*Чорнобильська*»; про назву сукупності умов живої та неживої природи, у яких перебувають організми та які впливають на процеси їх життєдіяльності – це «*середовище проживання*».

Висновки. Кожна особистість має жити в гармонії з природою і бути екологічно обізнаною, що опосередковує екологічно доцільну поведінку і спосіб життя, орієнтований на сталий розвиток. Для цього необхідне формування розуміння при-

родничо-екологічної лексики ще в дошкільному віці. Спеціалісти, які працюють з дітьми з загальним недорозвиненням мовлення додатково мають враховувати особливості розвитку пізнавальної сфери і разом з розвитком мовлення формувати природничо-екологічну компетентність у дошкільників, що потребує засвоєння ними відповідної лексики. Для цього рівень екологічної обізнаності самих спеціалістів має бути на високому рівні.

Дослідження показало, що половина (50%) респондентів на високому рівні екологічної обізнаності, 30% на середньому рівні і 20% на низькому; виявило деякі прогалини в екологічних знаннях. Вважаємо, спеціалісти з високим рівнем екологічної обізнаності володіють достатнім вокабуляром щодо ефективного формування природничо-екологічної лексики у дітей з загальним недорозвиненням мовлення. Проте, спеціалісти із середнім та низьким рівнями обізнаності потребують додаткової уваги щодо підвищення їхньої екологічної обізнаності. Вона, в свою чергу, знайде відображення у збагаченні відповідними знаннями дошкільників, що закономірно відбуватиметься шляхом формування у них особливого пласту лексики – природничо-екологічної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маленко Я., Поздній Є., Кабак О. Екологічна компетентність особистості: загальна проблематика. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science in the Environment of Rapid Changes» (February 6–8, 2023). Brussels, Belgium. PEDAGOGY AND EDUCATION. № 141. p. 132–136.
2. Мілевська О. П., Холод А.Т. Корекція лексичних умінь у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення (на матеріалі дієслів-антонімів) *Логопедія*. Випуск 3. 2013. С. 56–64.
3. Ткач О. М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення. Кам'янець-Подільський: Аксиома, 2019. 239 с.
4. Alemari K. S. M. Determination of Environmental Literacy Levels of University Students Studying in Northern Cyprus (Master Thesis). Near East University. 2016. URL: <http://docs.neu.edu.tr/library/6505646652.pdf>
5. Erbasan Ö., Erkol M. Examination of Primary School Teachers' Environmental Literacy Levels. International Journal of Contemporary Educational Research. Volume 6. Number 2. 2019. p. 311–324.
6. Goldman, D., Yavetz, B., & Pe'er, S. Environmental Literacy in Teacher Training in Israel: Environmental Behaviour of New Students. The Journal of Environmental Education. 2006. 38, p. 3–22.

REFERENCES

1. Malenko Ya., Pozdnyy Ye., Kabak O. (2023). Ekolohichna kompetentnist osobystosti: zahalna problematyka. [Ecological competence of the individual: general issues]. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science in the Environment of Rapid Changes» (February 6–8, 2023). Brussels, Belgium. PEDAGOGY AND EDUCATION. № 141. 132–136. [in Ukrainian].
2. Milevska O. P., Kholod A.T. (2013). Korektsiia leksychnykh umin u starshykh doshkilnykiv z zahalnym nedorozvynenniam movlennia (na materialy diiesliv-antonymiv). [Correction of lexical skills in older preschool children with general speech underdevelopment (on the material of verb-antonyms)]. Lohopediia. 3. 56–64. [in Ukrainian].
3. Tkach O. M. (2019). Lohopediia: formuvannia semantychnykh poliv sliv u ditei z systemnymu porushenniamy movlennia. [Speech therapy: formation of semantic fields of words in children with systemic speech disorders]. Kamianets-Podilskiy: Aksioma. 239. [in Ukrainian].
4. Alemari K. S. M. (2016) Determination of Environmental Literacy Levels of University Students Studying in Northern Cyprus (Master Thesis). Near East University. URL: <http://docs.neu.edu.tr/library/6505646652.pdf>
5. Erbasan Ö., Erkol M. (2019) Examination of Primary School Teachers' Environmental Literacy Levels. International Journal of Contemporary Educational Research. Volume 6. Number 2. 311–324.
6. Goldman, D., Yavetz, B., & Pe'er, S. (2006). Environmental Literacy in Teacher Training in Israel: Environmental Behaviour of New Students. The Journal of Environmental Education. 38. 3–22.